

УДК 528.94

Шевченко В. О., Овсяннікова Н. А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**ОСЕРЕДОК НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА
КАФЕДРІ ГЕОДЕЗІЇ ТА КАРТОГРАФІЇ КИЇВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА (ДІЯЛЬНІСТЬ З 2006 РОКУ)**

Розглянуто особливості розвитку наукової діяльності на кафедрі геодезії та картографії Київського національного університету ім. Тараса Шевченка та основні етапи становлення відповідного науково-дослідницького підрозділу у період після 2006 року.

Ключові слова: наукова діяльність, кафедра геодезії та картографії, наукова лабораторія.

Вступ. Науково-дослідна діяльність на кафедрі геодезії та картографії Київського національного університету ім. Тараса Шевченка прослідковується від часу створення кафедри і концентрується в науково-

© В. О. Шевченко, Н. А. Овсяннікова

дослідній лабораторії (секторі) картографії та геоінформатики. На базі цього структурного підрозділу відбувається розвиток традиційних та започаткування нових напрямів картографічних досліджень, що забезпечує постійний розвиток картографії, формування та зміцнення відповідної наукової школи.

Огляд публікацій. Історії розвитку наукової діяльності на кафедрі геодезії та картографії Київського національного університету імені Тараса Шевченка присвячена незначна кількість публікацій, які подані в першій частині цієї статті [7].

Метою статті є продовження висвітлення наукової та науково-організаційної діяльності лабораторії (сектору) картографії та геоінформатики з 2006 року.

Виклад основного матеріалу. З травня 2005 р. діяльність колективу лабораторії відбувається у будівлі нового корпусу географічного факультету (кімнати 617 та 621, 6-й поверх), за адресою: проспект академіка Глушкова, 2.

З початку 2006 р. колектив лабораторії виконував держбюджетну тему № 06БФ050-04 «Геоінформаційне картографування: проблемно-орієнтовний підхід та семіотичні основи», яка передбачала врахування рекомендацій Комісії з теоретичної картографії Міжнародної картографічної асоціації стосовно розвитку досліджень з картосеміотики. Тема складалась з двох підрозділів, по кожному з яких призначався керівник (загальне наукове керівництво офіційно здійснював завідувач кафедри геодезії та картографії к.геогр.н., проф. Молочко А.М.). Обов'язки керівника підрозділу I «Семіотичні основи окремих напрямів картографування» виконував завідувач лабораторії, д.геогр.н., проф. В.О. Шевченко, керівника підрозділу II «Проблемно-орієнтовний підхід у сучасному геоінформаційному картографуванні» – к.геогр.н., доц. Е.Л. Бондаренко.

На початок 2007 р. у складі лабораторії працювало 7 співробітників: д.геогр.н., проф. В.О. Шевченко, завідувач; к.геогр.н. Н. О. Полякова, мол. наук. співробітник; Л.Г. Баранова, інж. I категорії, що проводить НДР; С.В. Дончук, Н.А. Овсяннікова, Л.О. Палієнко, О.М. Шиян (звільнено 17 березня 2007 р.) – усі інженери II кат., що проводять НДР.

На початку 2008 року науково-дослідну лабораторію картографії та геоінформатики, з огляду на незначну кількість працівників з науковим ступенем, понижено у статусі до науково-дослідного сектору (НДС).

На середину 2008 р. штат НДС кількісно не змінився, тільки замість звільненої О.М. Шиян наукові дослідження (0,5 ставки) виконував В.П.Скавронський (рис. 1).

У результаті виконання теми, упродовж 2006-2010 рр. опрацьовано досвід картосеміотичних досліджень в Україні, зокрема на кафедрі геодезії та картографії; розглянуто семіотичні особливості традиційних засобів

Рис. 1. Співробітники НДС картографії та геоінформатики
(зліва направо): Скавронський В. П., Палієнко Л. О., Полякова Н. О., Шевченко В. О., Баранова Л. Г., Дончук С. В., Овсяннікова Н. А. (5 червня 2008 р., кімната 621)

теорія і практика досліджень», докторська дисертація, захищена у 2008 році; В.П Скавронський «Картографічне забезпечення шкільних краєзнавчих досліджень адміністративного району (на прикладі Бердичівського району Житомирської області)», кандидатська дисертація; Р.С. Філософ «Картографічне геоінформаційне забезпечення створення регіональних ландшафтних парків (на прикладі РЛП «Голосіїв»)», кандидатська дисертація, захищена у 2010 році; А.В. Орещенко «Тривимірні реалістичні картографічні моделі: теорія і практика створення», кандидатська дисертація, захищена на початку 2011 року.

За матеріалами досліджень видано монографію, присвячену розробці геоінформаційних основ еколого-географічного картографування [1].

В цей період співробітники лабораторії (сектору) опрацювали історичні аспекти діяльності кафедри геодезії та картографії, інтенсифікували дослідження про діяльність професора А.С. Харченка (1908-1985), який керував роботою кафедри у 1954-1984 рр. Таким чином наукові здобутки колективу лабораторії (сектору) поповнились розробками у двох напрямках, а саме: історія започаткування та розвитку картосеміотичних

досліджень, а також обґрунтування діяльності професора А.С.Харченка як фундатора української наукової школи комплексного тематичного та атласного картографування, який розробив, зокрема, науково методичні основи створення Національного Атласу України. Дослідження стосовно картосеміотики відбулися завдяки контактам з Комісією теоретичної картографії міжнародної картографічної асоціації і засвідчили, що цей напрям започатковано в межах України власне на кафедрі геодезії та картографії наприкінці 1960-х років [6]. Одним із досягнень у цьому напрямку є створення короткого тлумачного словника з картосеміотики [3]. Результати досліджень стосовно діяльності проф. А.С.Харченка зафіксовано в двох монографіях [2, 5] Варто зауважити, що остання праця відбиває результати майже завершеного дисертаційного дослідження Л.О. Палієнко (звільнена 16 квітня 2010 р.) стосовно історії заснування та розвитку згаданої наукової школи.

Варто зауважити, що згідно з рейтинговими підрахунками, вперше введеними по науково-дослідній частині університету за підсумками 2009 року, рейтинг НДС картографії та геоінформатики серед майже 40 наукових підрозділів Університету відповідав 13-му місцю.

На кінець 2010 р. у складі НДС працювало 6 співробітників: д.геогр.н., проф. В.О. Шевченко, провідний науковий співробітник; к.геогр.н. Н. О. Полякова, мол. наук. співробітник; Л.Г. Баранова, інж. I категорії, що проводить НДР; к. геогр. н. Р.С. Філософ, інж. II категорії, що проводить НДР; Н.А. Овсяннікова, інж. II кат., що проводить НДР, А.В. Орещенко інж. II кат., що проводить НДР (0,5 ставки).

Наукові результати, сформульовані при опрацюванні теми № 06БФ050-04 «Геоінформаційне тематичне картографування: проблемно-орієнтований підхід та семіотичні основи (2006-2010 р.)» виявилися корисним при виконанні практичних розробок в інших установах, організаціях, про що свідчать відповідні документи, отримані від Державного науково-виробничого підприємства «Картографія» (довідка про впровадження № 1236 від 28 вересня 2010 р.) та від Центру екологічного моніторингу КНУ ім. Тараса Шевченка (довідка про впровадження № 1/09.2010 від 28.09.2010 р.). Отримані результати схвалені також в Інституті географії НАН України (лист від 11 жовтня 2010 р., № 81/248-01).

Колектив лабораторії (сектору) тривалий час забезпечує науково-організаційні умови (збір авторських матеріалів, рецензування, редагування тощо) для практичної реалізації загальноукраїнського періодичного видання, присвяченого загальним питанням картографії. Упродовж 1996-2009 рр. це видання існувало як збірник наукових праць «Картографія та вища школа», започаткований для оприлюднення матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції з однойменною назвою, яка відбулась у Києві 12-14 вересня 1996 р. на базі кафедри геодезії та картографії Київського

національного університету імені Тараса Шевченка. Варто відмітити, що частина накладу першого числа віддрукована у Дрезденському технічному університеті.

Випуск 2 збірника включає матеріали, підготовлені до II Міжнародної науково-практичної конференції «Картографія та вища школа», яка відбулась у Києві 23-26 вересня 1998 р. також на базі кафедри геодезії та картографії. Ця конференція присвячена 90-й річниці від дня народження професора А.С.Харченка (1908-1985), та 125-ти річчю відкриття у Києві відділу Географічного товариства.

Від того часу збірник видавався періодично щороку (лише у 2001 р. та 2009 р здійснено два випуски). З випуску №4 (2000 р.) збірник зареєстровано у ВАК України як фахове видання з географічних наук (таблиця 1).

За період існування видання, на сторінках його 15 випусків надруковано 582 статті 275 авторів, зокрема, з України (переважна кількість), Білорусі, В'єтнаму, Литви, Молдови, Німеччини, Польщі, Росії. Серед авторів – студенти, аспіранти, інженери, кандидати та доктори наук. Матеріали, представлені у збірниках, висвітлюють результати теоретичних і практичних розробок у галузі географічної картографії та геоінформаційних технологій, можливості використання картографічного методу у природничих та суспільних науках тощо.

Традиційними у збірнику є рубрики (з різними варіаціями) «Загальні та теоретичні питання картографії», «ГІС-технології в картографії», «Картографування природних та суспільних явищ»; «Історія картографії», а також при наявності матеріалів формуються рубрики «Освіта та краєзнавство», «Атласне картографування», «Топоніміка», «Математична картографія», «Картометрія та морфометрія», «Персоналії» тощо. Таким чином, збірник наукових праць «Картографія та вища школа» відбиває провідні ідеї, характерні для сучасної картографії.

З низки причин збірник наукових праць «Картографія та вища школа» № 15, виданий у 2009 році, виявився останнім. З 2010 року збірник видається під новою назвою «Часопис картографії».

З початку 2011 р. колектив лабораторії виконує держбюджетну тему № 11БФ050-04 «Теоретичні та прикладні картосеміотичні основи моделювання стану навколишнього середовища», яка є надзвичайно актуальною для України в контексті підвищеної уваги до моделювання змін у сучасному світі. Передбачається, що отримані результати створять методологічне підґрунтя для розробки картографічних творів нового типу, які відбивають взаємодію між окремими компонентами реальної дійсності і, таким чином, виявляться корисними в практичній діяльності, зокрема, при плануванні природоохоронних заходів.

Актуальність теми визначається також підвищенням ролі картографічних зображень як образно-знакових моделей дійсності в

Деякі характеристики збірника наукових праць «Картографія та вища школа»
(підготувала Н.А. Овсяннікова)

№ з/п	Рік видання	Технічне забезпечення видання	Кількість	
			стор.	статей авторів
1	1996	Київський університет імені Т.Шевченка Дрезденський технічний університет	104	47 68 (10)*
2	1998	Київський університет імені Т.Шевченка	171	71 80 (16)*
3	1999	ДНВП «Укрморкартографія» (Київ)	80	34 30 (2)*
4	2000	ДНВП «Укрморкартографія» (Київ)	135	33 38 (3)*
5	2001	ВГЛ «Обрії» (Київ)	120	27 30 (2)*
6	2001	ВГЛ «Обрії» (Київ)	79	18 22
7	2002	ВГЛ «Обрії» (Київ)	80	19 22
8	2003	Державна картографічна фабрика (Київ)	216	49 58 (3)*
9	2004	Держ. картогр. фабрика (Вінниця)	160	37 39 (3)*
10	2005	Інститут передових технологій (Київ)	247	55 59 (3)*
11	2006	Інститут передових технологій (Київ)	282	51 54 (8)*
12	2007	Інститут передових технологій (Київ)	204	37 33 (1)*
13	2008	Інститут передових технологій (Київ)	240	42 47 (3)*
14	2009	ТОВ «Антекс УЛТД» (Вінниця)	168	34 39 (7)*
15	2009	ПП «Едельвейс і К» (Вінниця)	164	28 36 (3)*

Усього 582

Примітка: у дужках (3)* подана кількість авторів, які повторюються

умовах прискореної інформатизації та глобалізації суспільства, що може розцінюватись як вагомий доробок в межах теорії сучасної картографії. Схожі дослідження на рівні дуже узагальнених теоретичних розробок проводяться в Інституті картографії Дрезденського технічного університету (Німеччина) та в Університеті м. Реджайна (Канада). Тема вписується також в рекомендовані напрями пріоритетних досліджень комісії з теоретичної картографії Міжнародної картографічної асоціації.

Висновки. Функціонування науково-дослідного підрозділу при кафедрі геодезії та картографії, є, безперечно, однією із головних передумов формування київської наукової школи комплексного тематичного та атласного картографування та продовження відповідних традицій, а також запорукою подальшого розвитку двох гілок вітчизняної картографії – як теорії, так і практики.

**Рецензент – кандидат географічних наук, науковий співробітник
Н. О. Полякова**

Література:

1. *Бондаренко Е.Л.* Геоінформаційне еколого-географічне картографування. – К.: Фітосоціоцентр, 2007. – 272 с.
2. Видатний український картограф. До 100-річчя від дня народження А.С. Харченка // Укладачі: В.О.Шевченко, Л.О. Палієнко, В.Є.Любченко. – Київ – Вінниця: ДП «ДКФ», 2008. – 120 с.
3. *Володченко А., Шевченко В., Полякова Н.* Картосеміотика: тлумачний міні-словник. – Дрезден: Технічний університет, 2009.– 34 с.
4. Звіти про науково-дослідну роботу по держбюджетній темі № 06БФ050-04 «Геоінформаційне тематичне картографування: проблемно-орієнтований підхід та семіотичні основи», № держ. реєстрації 0106U005752, Київ, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 рр. (проміжні за: 2006 р.– 36 с.; 2007 р. – 52 с.; 2008 р. – 52 с.; 2009 р. – 64 с.; заключний за 2010 р., 71 с.).
5. *Палієнко Л.О.* Київська наукова школа тематичного і комплексного атласного картографування (1950-1980) // За ред. проф.. В.О.Шевченка. –К.: Сталь, 2009. –180 с.
6. *Полякова Н.О., Шевченко В.О.* Картосеміотичні дослідження в Україні: основні етапи та результати // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип.458: Географія. – Чернівці: Рута, 2009.– С.87-94.
7. *Шевченко В. О.* Осередок науково-дослідницької діяльності на кафедрі геодезії та картографії Київського національного університету імені Тараса Шевченка (діяльність до 2006 р.) // Часопис картографії: Збірник наукових праць.– К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2011.–Вип.2.–С.181-191.

В. А. Шевченко, Н. А. Овсянникова

**ЦЕНТР НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
НА КАФЕДРЕ ГЕОДЕЗИИ И КАРТОГРАФИИ КИЕВСКОГО
НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКО (ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ С 2006 г.)**

Рассмотрены особенности развития научной деятельности на кафедре геодезии и картографии Киевского национального университета им. Тараса Шевченко, а также основные этапы становления соответствующего научно-исследовательского подразделения в период с 2006 года.

Ключевые слова: научная деятельность, кафедра геодезии и картографии, научная лаборатория.

V. Shevchenko, N. Ovsyannikova

**CENTER OF RESEARCH ACTIVITY ON DEPARTMENT OF
GEODESY AND CARTOGRAPHY OF KIEV NATIONAL UNIVERSITY
NAMED OF TARAS SHEVCHENKO (ACTIVITY SINCE YEAR 2006)**

The features development of scientific activity are considered on the department of geodesy and cartography of Kiev national university named of Taras Shevchenko, and also the stages of becoming of the proper research subdivision in a period since year 2006.

Keywords: scientific activity, department of geodesy and cartography, scientific laboratory.

Надійшла до редакції 27 вересня 2011 р.